

ד"ר אליעז ענתבי – חפר. © כל הזכויות שמורות
אין להעתיק לשכפל לפרסם או לעשות שימוש כלשהו ללא רשות מהמחבר.

משפחה ענתבי ובנייה במצרים – היסטוריה, סיפורים וזכרונות.

אליעז ענתבי - חפר^{1,2,3}

-
1. רופא אחראי לשכה, לשכת הבריאות המחוזית, חיפה, משרד הבריאות.
זוכה פרס שר החינוך והתרבות ליזרים בתורות היהודית, התשנ"ג - 1993 .
מומחה לבריאות הציבור M.D. B.Sc. M.P.H.
  2. החוג למנהל מערכות בריאות, מכללת עמק יזרעאל, מרצה בכיר.
  3. אוניברסיטת New England, אוניברסיטה Clark - המכללה לישראל שלוחת חיפה.

כתובת לשלוח:

ד"ר אליעז חפר, רח' אורנים 12, קריית טבעון 36043
כתובת דוא"ל : elioz.hefer@lbhaifa.health.gov.il
eliozh@vvc.ac.il
, 050-6242791, 04-9530908

ד"ר אליעזו ענתבי – חפר. © כל הזכויות שמורות
אין להעתיק לשכפל לפרסום או לעשות שימוש כלשהו ללא רשות מהמחבר.

הקדמה : אודזות משפחת ענתבי .

אחת המשפחות שהוציאה העיר חלב (ארם צובא בפי היהודים) שבסוריה מקרבה הייתה משפחת הרבנים לבית ענתבי. מוצא המשפחה מהעירה "עין טאב" שבאסיה הקטנה ומכאן שם המשפחה. פירוש שמה בעברית "המעיין הטוב". לאחר שכבשו הטורקים הקימו לשמה את הקידומת "גאז'" (המנצח בעברית) ושונה שמה עד עצם היום הזה ל- גazi-אנטפ . שורשי המשפחה בגירוש ספרד לפי המסורת המשפחה, אולם הקדמון שבאו אליה אודזוטיו ידוע לנו מרוחק מרחוק שני דורות משנת הגירוש (1492) ושם המשפחה המקורי מספרד נשכח מלבד עם השנים. כיצד היה הדבר ? היהודי עין – טאב ירדו מעי ירתם הקטנה לחלב הסמוכה לה מדרום, שהיתה מרכז יהודי עתיק ומפותח. שם נתנוו אותם משתכנים חדשים "עין-טא-יימ" על משקל "ההיפני" או "הירושלמי". ברבות השנים שם המשפחה המקורי עבר אסימילציה וננטמע כך שנותר רק "הכינוי" ענתבי ולחלוfin, היו משפחות בהן אבד הכינוי ענתבי ונותר השם המקורי.¹

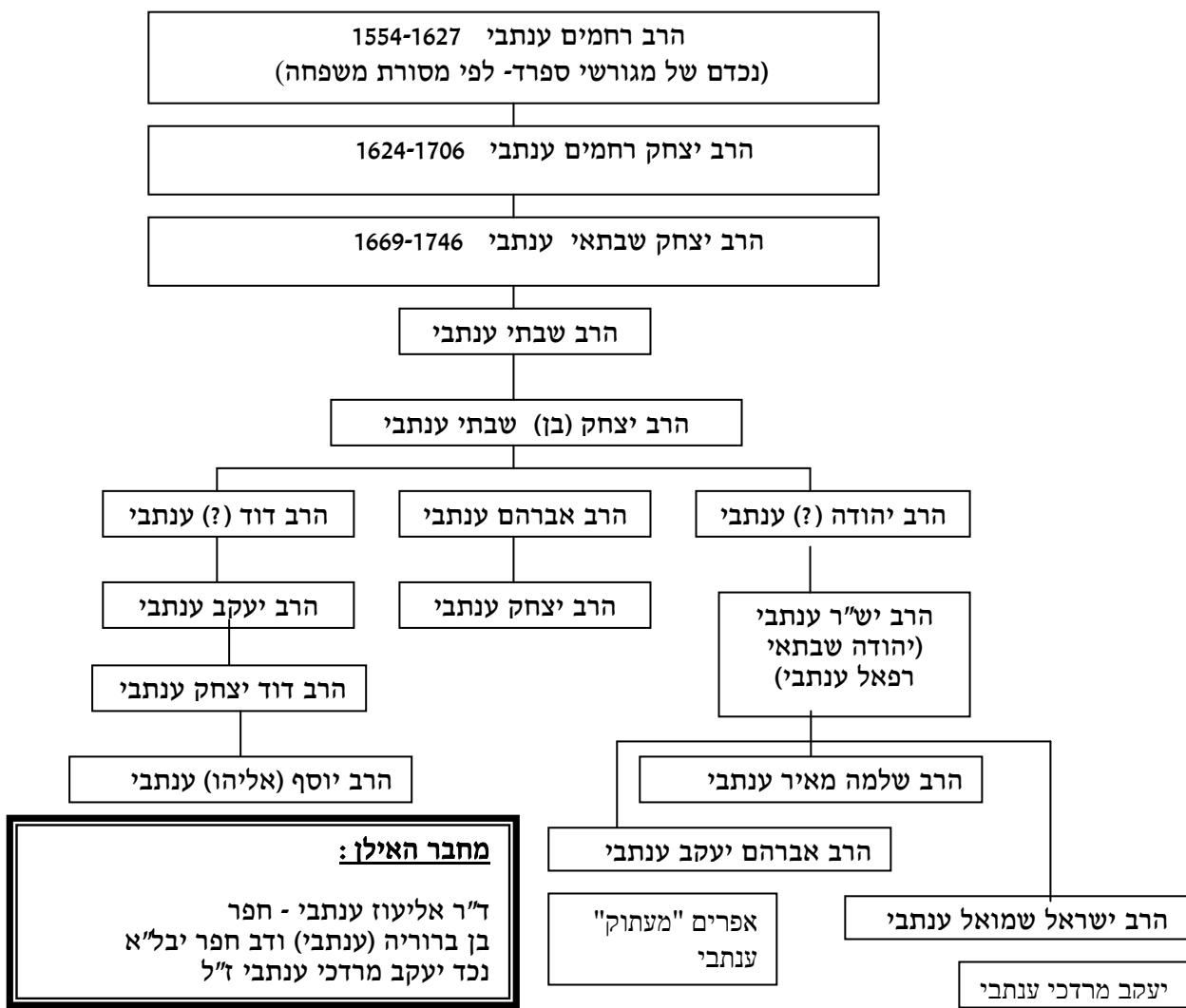
עדות לתהיליך זה מצאתי ב"ספר המילות"^[1] שערכו שני מוהלים בחלב , אב ובנו בסוף המאה ה-19 ותחילת המאה ה-20. הם רשמו את שמותם כל הנימולים שלהם ושם ניתן לראות שלא כל ענתבי קשור למשנהו בקרבת משפחה. שכן ישנים שם תואשי- ענתבי ותרזי- ענתבי וכתריסר משפחות "ענתביים" נוספים. מאידך גיסא לאילן היוחסין שאני מביא זהה על הקשר ים בין בני המשפחה יש סימוכין בידי מסרונים משפחתיים ובמקורות בכתב.

maiilן קדמון זה מוכרים לנו בעיקר שני ענפים עיקריים . (איור מס' 1) ענף ראשון הינו זה של צאצאי הרב יהודה שבתאי רפאל ענתבי (היש"ר ענתבי) אשר נולד בעיר חלב הסורית בשנת 1809 , חי במצרים והיה שלוח דרבנן (שד"ר) כוללות הספרדים פערמיים בימי חייו. הוא נפטר במצרים בשנת 1889 . הענף העיקרי השני זה של בן דודו הרב יעקב ענתבי שנולד בחלב כנראה בשנת 1787 , היה לימים לרבה הראשי של دمشق ונפטר בירושלים בשנת 1847. הרב יעקב ענתבי הינו גיבור פרשת עלילת دمشق מ- 1840. לצערו סייפות תולדותיהם של שאר ענפי המשפחה נותרו עלומים שכן למצער, באופן טבעי המודעות למסורת מסורת משפחתית מאב לבן או לתעדיה בכתב אינה קיימת בקרב כל בני המשפחה וכן, תולדותיהם אובדים לנצח.

¹ דוגמה יפה לכך ניתן למצוא בספר : לקדושים אשר בארץ, – לתוכדות חכמי ורבני ארץ (חלב) , לאניאידן ציון דוד, הוצאה דב"ש מהודרה שנייה, תש"י"ח, עמ' קמ' - קמיט'. ר' לאניאידן קיבוץ ותיעוד נוסחי מזכירות של רבנים יוצאי חלב. ראה שם אודות ר' אברהם ב"ר דוד ענתבי-סקה (ערך תכב). ולחלוfin ר' רפאל נדס-ענתבי. (ערך תמה).

ד"ר אליעזר ענתבי – חפר. © כל הזכויות שמורות
אין להעתיק לשכפל לפרסום או לעשות שימוש כלשהו ללא רשות מהמחבר.

איור מס' 1 : אילן היוחסין של רבני משפחת ענתבי לדורותיהם.
* באילן חלקו זה הבאתני רק את הדמוויות אשר זכרנוותיהן מתוארים במאמר הנוכחי

מקורות:

1. שני הדורות הראשונים באילן נסמכו על מסורת משפחתית בלבד כפי שמסרו אפרים ענתבי ושלומי ענתבי הנ "ל ואין להם תימוכין נוספים במקורות. (אפרים ענתבי, הערות בכתב יד – על אילן יוחסין ש. ענתבי).
2. לאנייאדו ציון דוד, ספר לקדושים אשר בא"ץ – לתולדות חכמי ורבני אר"ץ (חלב) הוצאת דב"ש מהדורה שנייה, תש"ח, עמ' קמ' – קמט'
3. גאון משה דוד, היהודי המזרחי בארץ ישראל - חלק שני, הוצאה המחבר, ירושלים, התרצ"ח, עמ' 521-525
4. הקדמומיו של הרוב עזרא לצרכי להוצאות המחדשות של ספרי ר' אברהם ענתבי בהוצאה מכון הכתב :
ישב אוהלים , מכון הכתב – ירושלים, תשמ"ז-תשמ"ט (1989),
חכינה ומוסר , מכון הכתב – ירושלים, תשס"א
ספר מר ואהלו , מכון הכתב – ירושלים, תשמ"ד
ספר אהיל ישרים, מכון הכתב – ירושלים, תשמ"א
5. כתבי יד (אוטוביוגרפיות, זכרונות ומכתבים – published data) של שלושת נכדיו של הייש"ר
  - א. סבי יעקב מרדכי ענתבי (בן הרוב ישראל שמואל ענתבי) - מכתביו לבן דודו לשמעה ענתבי אוגוסט 1973 זכרונות ואוטוביוגרפיה (כ"י – 14.6.1992)
  - ב. אפרים ענתבי (בן הרוב אברהם יעקב ענתבי) מכתביו לשלומי יוחסין – פברואר 1988 , זכרונות ואוטוביוגרפיה (כ"י – 7 עמ' ללא תאריך)
  - ג. שמעיה ענתבי (בן הרוב אליהו רחמים ענתבי) – לתולדות משפחת ענתבי ואוטוביוגרפיה (כ"י – 46 עמ', שנות השמונים)
  - ד. ענתבי שלומי , תולדות משפחת ענתבי, אילן יוחasin 1990 (19 עמ')
6. ההקדמה בספר "ויצבור יוסף" לר' יוסף ענתבי אשר נכתב על ידי המ"ל, בנו דוד יוסף ענתבי.

ד"ר אליעז ענתבי – חפר. © כל הזכויות שמורות
אין להעתיק לשכפל לפרסם או לעשות שימוש כלשהו ללא רשות מהמחבר.

בראשית המאה ה- 20 , לפלשתינה לא היה רבות לצייע לתושביה. לעומת מצרים, שכנהה הדרומית הייתה ארץ פעילה בעלת מסחר משגשг שנחננה מהש侃וות בריטיות בזכות הייתה קולוניה בריטית ומקום חנייתו של הצבא . מכיוון שהיה בה גם יישובים יהודיים עתיקים בעלי מסורות רבת שנים , ירדו יהודים מהארץ וממדינות האיזור להתיישב ולהחיות בה בשל הفرنسا והשגבוג שהייתה ביכולתה להציג. בצורה פרוזאית ניתן לומר כאילו לא השתנה דבר מאז ימי בראשית המתוארים במקורותינו, בהם ירדו בניו של יעקב מצרים לארץ גושן, לשבור שבר. את התיאורים והתולדות של צאצאי שני הענפים העיקריים למשפחתי ענתבי אודותם ידוע לנו, שילבתי כמעה רקמה שזורה משלוב סיפורי זכרונותיהם ואוטוביוגרפיה של זקני משפחתנו אשר הלכו לעולמם. כתבייהם עדים בפניו כאילף עדים בכל עת אני פותח וקורא בהם מחדש ובתווני שקורא המאמר יחש כאילו היו יושבים בעלי הזיכרונות עצם ומספרים בפניו את סיפורם, סיפור חייהם של יהודי מצרים.

ד"ר אליעזר ענתבי – חפר. © כל הזכויות שמורות
אין להעתיק לשכפל לפרסום או לעשות שימוש כלשהו ללא רשות מהמחבר.

הענף הראשון של המשפחה : צאצאיו של הרב – חכם יהודה שבתאי רפאל (הייש"ר) ענתבי במצרים .

לחכם יש"ר ענתבי אשר נולד בחלב בשנת 1809 ונאסף לבית עולמו בصفת 1889 היו שמותה בניים. מסורות משפחתיות רבות ותעודות היסטוריות מלמדות אותנו על תולדות חייו המלאים והעשירים, אלא שאין מקום הנכבד לענייןamar זה , למעט אולי מסורת משפחתיות אודות הווichi משפחתו בصفת. "בביתו של הייש"ר גדו ווחונכו שמותה בניים" מספרת אותה מסורת וממשיכה "הרעש והמהומה שהקימו סביבם אם מתוך שחוק וקלות ראש ואם על "קוצו של יוד" במריבה ביניהם הייתה לצניניהם בעיניו של הייש"ר הלמדן והענוי ולאחר שתתרה בהם חזור ושנה לבלי יפריעו במעשיהם ובלימודיהם ולא אבו לשמו קרא ממעמקי לבו :

"ריבונו של עולם ! מלא כל משלאות לבם לטובה אך פוזר במקומות שונים שלא ידורו בעיר אחת..." ותפילה זו נתקינה לימים לפחות בחילקה השני...".^[2] ואכן מכל שמותה בניו רק חכם אליהו רחמים בכורו היה היחיד אשר נשאר וחיה כל ימי בصفת. אבי סבי חכם ישראל שמואל ענתבי העתיק את ישיבו לטבריה, אחיו ישועה חי בחיפה, אחד הבנים התגלל לדרום לבנון ושנים אחרים עברו לדור בקאהיר חכם אברהם יעקב ענתבי, וחכם שלמה מאיר ענתבי. אודות ישבתו של ח' שלמה מאיר שם לא הייתה יודעת אלמלהulo ובאו לידי חמישה חומשי תורה מחנותו¹. בכל ספר של החומש הטבע את חותמו וכן ציין בה :

מכאן אנו למדים כי ח' שלמה היה לא רק בעל חנות ספרים ברחוב דרב אל-כותב מס' 9 אלא גם מורה לעברית ולערבית בקהיר. אולם מעבר לזה איןנו יודעים אודותיו לצערינו רבות. לעומת זאת סיפור חייו של אחיו ח' אברהם יעקב ענתבי, גלי הרבה יותר, הודות לתיעוד שהשארו אחריו בנו אפרים – מעותך ענתבי ז"ל [3].

¹ תיאור הביבליוגרפיה של החומש : כותרו "ספר אור תורה : ... חמישה חומשי תורה ... מקרא ותרגומים אונקליס ופירוש רש"י... תולדות אהרן ובעל הטורים... וחמש מגילות עם פירוש רש"י ותרגומים שניים פ"י... חומרת אנ"ך להרב... חיים יוסף דוד אזולאי... " דפוסת ליוורנו : ש. בילפורטי, טרפ"ב , 5 כרכים , 21 ס"מ

ד"ר אליעזר ענתבי – חפר. © כל הזכויות שמורות
אין להעתיק לשכפל לפרסום או לעשות שימוש כלשהו ללא רשות מהמחבר.

הרבי, חכם אברהם יעקב (אב"י) ענתבי יורד מצרים.

חכם - אברהם יעקב ענתבי נולד בصفת בשנת 1857 לאביו הרב יהודה שבתאי רפאל (היש"ר) ענתבי ולאמו קאדון בת הרב כאסקי שמצרים. הוא למד בחדר ובמכליה שבשבוע אחיו המשיך את לימודיו התורניים אצל הרב סיטהון עד שהוסמך לרabinות. לימים נישאה אחיןינו של המורה, חנה לבית סטהון עם אחיו שלו, הרב חכם-ישראל שמואל ענתבי, אבי סבי. יחד עם כל אחיו למד חכם אברהם את מלאכת כתיבת ספרי תורה ומזוזות, דיני שחיטה כשרה הלכה למעשה (שחיטת בהמות ועופות) ומוהבות. בשנת 1889 נפטר אביו, היש"ר. בעבר שנתיים בשנת תרנ"א (1891), בהיותו בן שלושים לעור, ירד ח' אברהם למצרים. הוא עזב את צפת, את אמו ואחיו שחיו בה, את אשתו זפירה, בת החכם ישראל ונוטרה מירשלים ושלושת ילדיו מזל, ישר ורחל, בבקשו אחר פרנסה ל machiyot.

על חייו וישיבתו באיהיר מספר לנו בנו אפרים (מעתוק) ענתבי בזכרונותיו [3].

"יסורים רבים חלפו על אבי בימי חייו... בהגיעו למצרים ביום הראשון כשהוא ישן על ספסלי "בית הכנסת טורקייה" שברחוב היהודים. שם בבית הכנסת, פגש לראשונה את האחים יוסף, יצחק, וניסים בי מוסרי. מאז התידדו ואביו היה לבן בית אצלם. הוא לא היה עיררי למצרים כפי שניתן אולי לחשוב, למעשה היו לו קרובי משפחה אשר היו אף בעלי השפעה בחוגי השלטון. כך למשל בת דודתו הייתה נשואה להרהי פחה, מי שהיה בשעתו שר הכספי של מצרים. בת דודה נוספת הייתה בקאהיר אשר הייתה נשואה לגזבר העיר. שתי בנות הדוד הללו היו משפחות כהן וכאסקי.

בחולף הזמן לכשתקע יתד ופגש בני משפחתו גמלא החלטה בלבו על אף אמצעיו הדלים לאחד מחדש את משפחתו. הוא דאג להביא למצרים את זפירה רעייתו ושלושת ילדיו וכולם שכנו בבית דודתו שהתגוררה בקומת העליונה. אך היו לא התנהלו על מי מנוחות לאורך זמן ולטוב לבה של דודתו ששכנה את המשפחה היה גבול. מסתבר שלושת הילדים ישר מזל ורחל, היו שובבים גדולים מאין כמותם. דודתו שלא יכולה לסבול זאת יותר ביקשה שהמשפחה תעוזב את ביתה. בלילה ברירה עקרה המשפחה את מושבה ועברה להתגורר במבנה שהיה ממוקם ביציאה מרובע היהודים שנקרא "סבע קאעט אלבחןיה" ("שבע חדרים, מזרחה") ומעטה ואילך שלום המשפחה והבית הלק ונניה רע. אולי לא כל כך בשל הדלות כמו בשל אותה סיבה ידועה אשר הוותה מקור לא אכזב לעשרות לתגמים בכל השפות : החומות...
שכן בשכנות לו ממש ממול בitem התגוררה חמוטאו אם אשתו זפירה.

ד"ר אליעזו ענתבי – חפר. © כל הזכויות שמורות
אין להעתיק לשכפל לפרסום או לעשות שימוש כלשהו ללא רשות מהמחבר.

גורם נוסף לצעקות ולמריבות אשר לא פסקו בין אבי לאשתו היו תרבותו ולבשו של אבי שפסקו להיות לרווחה. על אף שהיתה זפירה בתו של רב ואולי דווקא משומך מאסה בחיי המסורת וחשקה במודרניזציה שהחלה מתפשטה בכל צורתיה. היא העדיפה גבר עם בגדים אירופאים ומגולח למשעי ולא "חכם" לבוש מסורתי שmagal זקן ... כך הפכו החיים ביניהם לגיהנים בווער, שבעת מדוריו התופת עברו על אבי. ימי חול וימי חג החלפו עליו במריבות. זפירה האמינה שבדרך זו תציג לו כדי כך שתאייך בו להגיאו לගירושין. אבי עשה כל מאמץ למנוע פירוד משפחה למען ילדיו אך מאמציו עלו בתוהו. סופר לי פעמי אחית שהדברים הגיעו לידי כך שהיא זרקה את כל בגדיו דרך החלון ואף לא חסה על כבודם של ספרי הקודש והتورה אשר חלקם כתוב במו ידיו, תוך שהיא משליכה אותם גם כן. לבסוף נטשה את הבית והשאירה אותם עם ילדיהם. כך, למרות שהדבר היה מונגד לעקרונותיו הוא אולץ בסופו של דבר בעל כורחו לגרשה. באחד הימים מאז פגש בו הרב הראשי של אלכסנדריה החכם שלמה חזון אשר ידע על מצבו ומתוך שיחת סייף לו עלAMI שהtaggorה במצרים באותה ימים. הוא סייף לו מעט אודוטיה, כי מוצאה מצפה וכי הייתה נשואה בעבר, התגורשה מבعلاה וכעת באה לדור אצל דודה משפחת בליסיאנו. אם אבי היה מוכן לכך שאלו הרב, הוא יפגיש ביניהם, כך היה והם התחתנו.

אבי היה מתפרק למחיתתו משחיטה כשרה. אחית ממשענותיה ומקורות ההכנסה של הרבנות הראשית במצרים הייתה השחיטה הכשרה, שכן הם היו גובים מס מיוחד מכל שווחט יהודי שהוא מספק בשר כשר לקהילה, אשר נקרא ה"גבילה" או "מס השחיטה". מכיוון שאבי היה רב ושוחט בעצמו יכול היה לעקוב את המס הזה והצליח בכך, הוויה בסיס להתנכליותיהם של הרבנים הבכירים בקהיר לפני.

באותם ימים הצבא הבריטי חנה במצרים ונזקק לאספקה מתמדת. ספק המזון והסחורות של הצבא היה היהודי ממולח. באחד הימים נפלה לידיו של אבי הזדמנויות פז, ספק הצבא חיפש רב שוחט על מנת שיוכל לספק בשר כשר ליהודים הבריטים ששירתו בצבא אשר שהו במצרים התקיכון. אב"י זכה בהצעתו של הספק אשר הציע לו מלבד העבודה עצמה גם חנות אטליז עם קצב לשם עמידה בדרישות האספקה. אב"י החל לעבוד שם שווחט ומוכר את הבשר הכספי שהוכן עבור החיילים היהודיים וายלו הספק שידע לנצל כל דבר עד תומו לתקן את הטריפה שנותרה וספקה לחילילים הנוצרים.

מכיוון שכ נוצר קשר (עסקי) בין אבי לבין השוחט עם ציבור צרכנים שלא היה כפוף למוסדות הקהילה במצרים (הצבא הבריטי). כך נעהקה סמכותה של הרבנות הראשית ולא נגבהה ה"גבילה", הכספי נשפט מידיהם והדבר עורר את חמתם. הרבנות החליטה לנודות את אבי וายלו אבי שהיה רב

ד"ר אליעזר ענתבי – חפר. © כל הזכויות שמורות
אין להעתיק לשכפל לפרסום או לעשות שימוש כלשהו ללא רשות מהמחבר.

גם הוא, החליט לנודות אותם. בראש מhana הטוענים כנגד אביו היו הרבנים אהרון בן שמעון
ואחיו הרב חי אשר השתדלו כמיטב יכולתם לשים את אביו לעוג וטענו שהם מוכנים להתייר לו
שהחיתת עופות בלבד. ריב גדול פרץ בין הצדדים ולבסוף הגיעו לפשרה זו ביניהם, ניתן לאביו מקום
לשחוט עופות בלבד ואף משכורת זעומה למחיתו. המקום בו עבד היה ממוקם בפינת סימטת "ר'
חיים כפוסי", באותו סימטה מצוי גם בית הכנסת ע"ש הרב כפוסי, שהיה רב בעל נס במצרים
לפני כ- 350 שנה והוא מקובל בקרב יהודי מצרים קדוש אשר אל מקום קברו עולים לרגל.

לאביו, היה שותף בעבודתו, תימני בשם חיים מסורי שהפח לימים לחבבו הטוב. אביו ישב באטליז
הקטן הזה מהבוקר עד השעה 12:30 אך הוא לא עסוק שם בשחיטה בלבד, אלא היה גם מרפא
חולמים בקמיעות ובתרופות מזרחיות אשר חלקן הוא עצמו רקח. אולי משומץ צערו וחיו הקשיים,
היה מאמין לעצמו מנהגי סגנון של משל היה צם בכל יום שני וחמשי. "[\[3\]](#)"
גם הקשר עם הארץ באותה תקופה היה קשה ודרכי המשע לביקורי מולדת היו קשיים מנשוא,
אפרים הבן אשר התלווה לאביו ואמו בנסיעתם חזרה לביקור במצרים בשנת 1922 מתאר את נסתולי
הensus :

"מקרה נסענו לאלכסנדריה ברכבת, באותו ערב באלכסנדריה לנו אצל דודתי בידה. למחרת
בבוקר הפלגנו באוניה לכוון חיפה. בהגיע האוניה ליעדה היא נקשרה אל שובר גלים, הנושאים
וחפציהם הורדו לדבורות. בלילה ההוא לנו אצל דודי ישועה ענתבי שהתגורר בחיפה.
למחרת בבוקר עליינו על "דיליגנס" שהסיענו עד צמח. מצח הפלגנו ב"baboor" שהיא מעין
רפסודה – מעבורת, עד טבריה. המערבות נקשרה לרציף וזכורני כיצד דודי חכם ישראל ומשפתו
זהה ודודת אמי ומשפחתה מזה חיכו בחוף והמתינו לבואנו. אמי באופן טבעי העדיפה להתארח
אצל דודתא, צעד זה העלה את חמתו של דודי שהאישימה בכך שהוא מתרחקת ממשפחחת בעלה
ובכך למנוע קנאה חילקה אמי את ימי ישיבתנו בטבריה בין שתי המשפחות. בהתקרב
מועד יציאתנו נפרדנו מקרוביינו ומטבריה רכבנו על חמורים לצפת, אל העיר הגענו בשעות בין
ערביים ושם התארחנו אצל דודה של אמי החכם נהמן עבו". [\[3\]](#)

"אבי הרב אברהם יעקב ענתבי נפטר למצרים בשנת 1933 מנוחתו עדן, חייו היו מלאי ייסורים
מסכם אפרים ענתבי והוא חי בה ארבעים שנה".

ד"ר אליעזר ענתבי – חפר. © כל הזכויות שמורות
אין להעתיק לשכפל לפרסום או לעשות שימוש כלשהו ללא רשות מהמחבר.

סבי יעקב מרדכי ענתבי יורד למצרים

אחינו של הרב אברהם יעקב ענתבי, אודוטיו סופר הוא סבי יעקב ז"ל. סבי נולד בשנת 1902 לאביו חכם ישראל ענתבי בטבריה ואמו חנה לבית סתמונה. הוא היה הראשון מבני משפחתו שיירד מצרים להטפרנס כראוי, ללימוד ולקדם את עצמו. על הסיבות לירידתו מצרים מה אפשר להבין מתיאור חי הילדות הקשה והמצוקה שעברו על משפחתו ועל המיחסו במקומות העבודה וفرنسا בארץ כפי שמעיד אחיו ברוך ענתבי בזכרונו.

סבי ירד למצרים בשנת 1920 כולם כשהיה בן 18 שנים והתארח בבית דודו חכם אברהם יעקב ענתבי. הוא מצא לו מקום עבודה למחיתו בחנות גדולה של יהודים בשם "ענזרית" והחל דרכו שם כנער שוליה ובהמשך הפך לזמן בחנות. כל אותן שנים התגורר בبيתו של דודו – חכם אברהם יעקב ענתבי שהיה רב בקאהיר.

על תיאור הבית בו התארח וסביבתו מספר בן דודו אפרים :

"בביתנו היישן ביקרו אורחים רבים שבאו מישראל וממקומות שונים אחרים. כלל נהוג היה שבתי קרובים משמשים מעין "מיקלט" לקרובי משפחה שהגיעו מרוחק... כך הגיעו בן דודו יעקב והתגורר אצלנו בחדר, לימים, הגיע בעקבותיו ברוך אחיו מטביה... אנו גרנו בדירה שבקומת השליישית בבית מגורים. היו שם שלושה חדרים, סלון ששימש חדר ישיבה, חדר אוכל ומטבח. עד כמה ששמע הדבר מוזר היום, דירה זו בה גרנו הפכו לשלווש דירות קטנות מחמש חדרים בסך הכל. לבניין היה שוער "בוואב" שתפקידו לסגור ולפתח את דלת הברזל, כך היה נהוג אותן ימים שלרב הבתים למצרים היה שוער. הגג שלנו היה רחב ידיים והשתרע על שטח ענק. גם בו היה חדר אחד עצום מידות ובו גידלנו תרנולוגות ואוזזים.

ממול חדרי השינה שלנו, מן הצד השני ניבט בית המלאכה בו יצרו חולצות. פועליו המפעל היו כולם בחורות צעירות שתפרו את החולצות. זכור לי שאחי בונדי, שהיה בחור נאה ולמד בבית הספר האיטלקי, היה פורט במנדולינה שלו מחלון חדר השינה והבחורות זיכו אותו במבטיהם מחלונות המפעל.

על יד ביתינו הייתה חנות בגדים "אל-גמאל" לידה הייתה תחנה לעגלות סוסים, ומעבר לזה תחנת מוניות "טקס". אם עברת את כל אלה הייתה רואה מצד בית מפואר אשר היה שייך לי היהודי קראי עשיר ושמו משה מנשה. בבעלותו היה בית חרושת לעיבוד זהב, טבעות ויהלומים. מנשה היה חבר טוב של אבי, ומתוך כך שהיחסים היו קרובים נזדמן לי להכיר את משפחתו מקרוב. בבית בו גרנו לא זכינו להנות מחשמל, אף שהיו אז כבר בתים שהייה מסופק בהם. השתמשנו באותו ימים בעשויות של נפט. אף הייתה לנו נברשת ענקית של נפט אשר הייתה תלויות ועומדת

ד"ר אליעזו ענטבי – חפר. © כל הזכויות שמורות
אין להעתיק לשכפל לפרסום או לעשות שימוש כלשהו ללא רשות מהמחבר.

מן התקופה. אולי האשם במבנה הישן או בגילה המופלג של הנברשת אך יומם אחד היא קרסה ונפלה ממקומה. מזלנו שלא נמצא אף אחד עומד בקרבתה. .." [3]

איור מס' 2 : בבית קפה במצרים
בצד שמאל סבי (יעקב מרדי ענטבי)
ולידו סבתי אליגרה לבית וידאל.

ירידתו של האח הצעיר, ברוך ענטבי למצרים :

ברוך אחיו הצעיר של יעקב מספר בזיכרונו [4] :

"לקראת פסח 1923 חזרתי לטבריה, ובאותו חג חזר אחיו יעקב מצרים לביקור. אני התרשםתי מהופעתו של אחיו שהייתה לבוש יפה ולכנן החלטתי לסעוג גם כנן למצרים כדי להתקדם במקצוע שהאהבתי (חייטות) .

בחודש יולי 1923 נסעתי לחיפה למשרד ההגירה כדי לקבל אישור נסעה למצרים, אולם מכיוון שהzecharti שאני רוצה לגור שם ולא לצאת לטיוול דחו את בקשתי.

התחרמתי, נסעתתי ליפו למשרד ההגירה ומלאתי שם טופס אחר. רשותי בו שאני נוסע לטיוול לבקר את אחיו (יעקב) באותו יום אישרו את בקשתי וחתנו על הפספורט הבריטי שיש לי. כל כך רציתי לסעוג וחששתי ממכשולים שידחו את יציאתי שהחלטתי לשלווח לאח יעקב מברוק ובו הודעתי על הגעתו במועד הקרוב ביותר האפשרי הוא يوم שישי. הנסעה באותו יום מהארץ לkahier נועשתה ברכבת וארכה זמן רב : משעה שמונה בבוקר ועד עשר בלילה כלומר זמן ההגעה היה אחר כניסה השבת. זכור לי איך דאגתי במהלך נסיעתי ברכבת מתוגבתו של אחיו, שהרי הגיע לשם בערב שבת, אחיו יעקב בטח ירגоз עלי ויוטר ממנו חשתי אי נועימות מדוידי חכם (רבי) אברהם ענטבי אשר אחיו היה גור בביתו. וודאי קיבל נזיפה כהונן חששתי. לשמהתי לא כך היו פניו הדברים. אכן הגעתו לתחנה בעשר בלילה, אך אחיו הביא עמו עוד מספר חברים שהמתינו לו שם.

ד"ר אליעזו ענתבי – חפר. © כל הזכויות שמורות
אין להעתיק לשכפל לפרסום או לעשות שימוש כלשהו ללא רשות מהמחבר.

הם אספו אותו ונסענו מהתחנה בעגלה עד בית הדוד מקום שם היה אחיו יעקב גר וברוך השם הכל עבר בשלום.” [4]

על השבאות בבית הדוד המארח ח' אברהם ענתבי, מספר בנו אפרים :
”בכל שבת ברוך ואחיו יעקב ושמואל ושתי אחיותיו נחמה וגאולה (בני דוד אחר) היו מתארחים ומסבים אל שולחנו לאורחות השבת. האחיות נחמה וגאולה היו למורות לעברית ושמואל אחיהן היה גם הוא למורה אשר לימד בבית הספר של הקהילה. כל הנזרים היו נערים ונערות צעירים שהגיעו לפראטם, והחלו לתור להם אחר בן – זוג, כאשר אבה לבם. כך נוצרו בדרך הטבע כל מיני קשרים ו”משולשים” מוזרים.” [3]

וברכך משלים ומספר מזכרונותיו :

”אחרי מנוחה של כמה ימים, הלכתי לחפש עבודה והשם הנחני להגעה לעבוד אצל חיט יהודי בשם חזקאל לוי ברחוב מוחמד עלי. הוא קיבל אותי לעבוד אצלו עם הפועלים העربים שעבדו בשעה. הפועל הראשי קיבל אותי יפה וכן המשכתי לעבוד משך שנים עד ספטמבר 1925. אז החלטתי לפרוש ולהיות עצמאי. באותו זמן אחיו ואני כבר יצאנו מבית הדוד ומצאנו מקום מגורים בשכירות אצל גברת רובונה טיב בחדר רחב ידיים. אנו חשו בيتها כבני משפחחה אחת. היו לה חמישה בנות ובן אחד בשם אלי טיב שהיה לנו כמו אח קטן. כשהחלטתי לפרש מעבודתי אצל חזקאל לוי, סיידרתי לי פינה בחדר הגדל שבו התגוררנו והתחלתי לעבוד באופן עצמאי מעט עבור בעל הבית אצל גרנו, ומעט עבור קליננטים שהחלו להגעה.” [4]

גם בן הדוד אפרים – מצין את בנותיה של בעל הבית ומספר כי : ”אם המשפחה שם קיומה כל הזמן לחתן את בתה ליעקב.” [3] . הנסיעה באותו יום מהארץ למצרים הייתה ארוכה וקשה ומן הסתם יקרה, בני המשפחה לא יכלו לבקר ולראות זה את זה באופן תדיר כפי שמעיד ברוך : ”בפסח שנת 1926 חזרנו אחיו (יעקב) ואני לביקור בארץ כעבור שלוש שנים של העדרות מבית הוריינו ומשפחתנו. איזו שמחה הייתה לפגוש את ההורים ! , האחים והחברים ואיזה רושם והתרגשות גרמנו להם. לאחר החג שבנו למצרים לחיינו הרגילים ובאמת שמחנו בחלוקתנו. בספטמבר 1929 החלטתי להפסיק לעבוד בפינה שבדירה ושכורתינו חנות שמצאתי ברחוב מוחמד עלי מס' 71 .

הודות לאחיו יעקב הכרתי חברים רבים אשר במשך הזמן הפכו לключи וברוך השם עבדתי טוב, לעיתים היו לי אף תקופות של עומס עקב הזמנות יתר .

בשנת 1929 חזרנו וביקרנו שוב הארץ השמחה הייתה רבה, אך הפעם ההיסטורית טפחה על פנינו כולם , לאחר ששבנו מצרימה, פרצו מאורעות תרפ"ט בארץ. הטבח בייהודים בצפת ובחברון היה

ד"ר אליעזו ענתבי – חפר. © כל הזכויות שמורות
אין להעתיק לשכפל לפרסום או לעשות שימוש כלשהו ללא רשות מהמחבר.

נורא. אולם בעוד שההתרחשויות הנוראות הללו ארעו בארץ למצרים לא היה כל זכר לשנתה יהודים. בשנת 1931 אחיו יעקב התחתן עם בחורה נחמדה ממשפחה יידאל. לאחיה של אליגרה היה בית דפוס ברחוב היהודים.

לאחר נישואיהם עזבנו את המשפחה טיב עם גרנו ושכרנו דירה משלנו אני עברתי לגור עם וחינו בשלום. בתחילת שנת 1934 החלטתי לפרק ממצרים ולחזור ולהשתקע בארץ, מכחתי את כל רכושי למצרים ולימים קניתי חנות בדמי מפתח בחיפה. באותה השנה נסעה לחג למצרים לבקר את אחיו. שם הכרתית את בת הדוד של גיסתי אליגרה, שמה פלור יידאל וכעבור זמן קצר התארסנו. הוחלט שהחתונה תהיה בטו בשבט תרצ"ה, 20 בינואר 1935.

בתחילת דבר שהחתונה תתקיים בטבריה, יחד עם משפחתו והורי שם, אלא שמצאנו שטולטול המשפחה של אשתי למצרים יהיה קשה למובגרים ולבסוף הוחלט שהחתונה תעירך בקאהיר וכך היה, בתאריך שהוחלט עליו, נערכה החתונה בשעה טוביה בבית הכנסת "נוה שלום" נשארכנו כמה ימים בקאהיר ואחר כך חזרנו לחיפה חיינו שמחים ומאושרים אף פעם לא הייתה אי

הבנה בינינו". [4]

শמוֹאָל עַנְתָּבִי מֵגַע לְמִצְרַיִם [5]:

אחר ששמוֹאָל עַנְתָּבִי בן יהודה סיים את הכשרתו בבית המדרש למורים על שם דוד ילין בירושלים, לא נמצא עבוּרוֹ משרת מורה בארץ ישראל למורותمامצי אביו יהודה, שהיה אישיות קהילתית בכירה בصفת, נציג איזור הגליל בקונגרס הציוני ומנהל בית ספר לבנות בصفת. יהודה בן דודם של ג'אק וברוך, אשר ישב אז עם משפחתו בכפר תבור, ניסה לבירר בקרב חוג ידידי האם תמצא משרת מורה לבנו. הוא כתוב בזיכרונו כי מסרו לו שישנה משרה בצפון אפריקה (אלג'יריה ו/או מרוקו), גם בבולגריה נמצאה אפשרות אחת לעובדה. נראה, שאחר התייעצות משפחתייה החליט שמוֹאָל לרדת מצרים ולנסות מזלו שם וזאת מבלי שתובטה לו משרה מראש. נראה, שהשיקול היה כי המצעם של קרובי משפחה בקאהיר, אפשר מחשבה שיושיטו סיוע בעזה בקורס גג לפחות בזמן הראשון.

ואכן כאשר הגיע שמוֹאָל לקאהיר, מצא בה כבר כמה בני משפחה מצד אביו האחים יעקב וברוך בניו של דודו חכם (רבי) ישראל ענתבי, וגם שניים מאחיו של זקנו ר' אליהו רחמים גרו שם : החכם אברהם (יעקב) ענתבי ששימש כשותוף ושלמה (מאיר) ענתבי שהיה בעל חנות ספרים ומורה לעברית וגם דודות לא חסרו ריקה כהן-ענתבי אחותו של אביו יהודה, דריה שם

ד"ר אליעזו ענתבי – חפר. © כל הזכויות שמורות
אין להעתיק לשכפל לפרסום או לעשות שימוש כלשהו ללא רשות מהמחבר.

וגם שמחה פלאצי ענתבי, וכן שלמה "סלמוני" פלאצי בנה של דודתו (אחות אביו) אשר נישאה לחכם יהושע פלאצי בצפת ועbara לגור עמו מאוחר יותר בירושלים. בנים, סלמוני פלאצי היה לימים בקשר緊 עם שמואל באחרי, והוא מבאי ביתו הקבועים בעיקר בערבי שבת ובחגים. בני המשפחה אזפתחו דלתות בתיהם לקרים כרוכים וכן היה: שמואל הגיע לתחנת הרכבת המרכזית של קאהיר, אשר נקאה אז "באב א-ריר-ח'" [שער הברזל כשםה], וכשיצא ממנה פנה לבעל כרכרה ובקש ממנו להובילו לביתו של חכם אברהם יעקב ענתבי, אשר דר אז באחרי חי בה נישא, הבאי ילדים ואחר כך נישא בשנית והביא לעולם את בן זקוניו אפרים- מעותק ענתבי.

שמואל התקבל בביתו בסבר פנים חממות והזמן לשחות ולדור במעונו אולם לא האריך בך, ו עבר משם להתגורר אצל דודתו שמחה פלאצי רעייתו של חכם שמעון. דודו חכם שמעון פלאצי ניסה לבור בקרוב חוג ידייו האם תמצא לאחינו אפשרות כל שהיא לעבוד במשרת מורה בבתי הספר של הקהילה היהודית אשר שכנו אז במבנים שלא היו מרוחקים מהרובע היהודי **قرח אָדוֹהֵל** "חראת (ל) יהוד" שבאזור גמאמי במצרים.

כאן המקום לציין שהימים ההם לא היו קלים כלל ועיקר עבורו, בעיקר עקב מגוריו אצל דודתו שמחה, תחשות אי נוחות וחוסר חופשיות ופרטיות לנוהג כרצונו כאילו היה "מכביד עליה" אף שהפצירה בו לישב אצלה. כך בחלוף הזמן, מצא לו משרת מורה לעברית בבתי הספר היהודיים והתאפשר לו לשכור דירה לעצמו.

הוא נהג לבקר בקביעות את אחיו סבו, חכם אברהם ענתבי, וחש קרוב אליו מאוד, הוא הביא לו מכתבים שליח לו אביו והוציא ממנו מכתבים אגרות ומסרים לאביו יהודה שחיה בצפפת ושימש לו לאברהם כנאמנו ונציג עניינו. קשר הדוק זה נמשך כעשר שנים בין שנת 1923 ועד 1933 שנת פטירתו של ח' אברהם ענתבי באחרי.

את דמותו של ח' אברהם ענתבי תיארה מרגלית, לימים, רעייתו של שמואל כך: לר' אברהם ענתבי הייתה מספרת לבניה היו מוניטין והוא נחשב לבן סמכתא בקרוב פשוטי העם שהיו נוהגים לפקד את מקום מושבו להשיכ את אשר העיק על ליבם, והוא, היה מוצא לכל אחד את המענה המתאים לצרכיו. אנשים רבים שבריאו אותם לא שפה עליהם באו לחפש אצל מזור, וכן נתקבל כמקובל ונתקינה במשפחה ובקרוב ציבור היהודי מצרים "חכם אברהם".

ד"ר אליעזו ענתבי – חפר. © כל הזכויות שמורות
אין להעתיק לשכפל לפרסום או לעשות שימוש כלשהו ללא רשות מהמחבר.

"בונדי" אחד בניו של ח' אברהם, התגורר ברובע אל-זאהר **אל-ظرפה**, והיתה לו חנות לצרכי

תפירה וסידקית ברחוב "המלכה נאצלי" עראש **אל-קלמא יילנד** (המלכה נאצלי הייתה אמו של

מלך פארוק). הקשר המשפחתי עמו היה תמיד טוב, ולביתו ולחנותו היו נכנסים שמואל ובניו ולא רק מטעמי נימוס. קשר משפחתי טוב היה גם עם אחיו סビו שלמה ענתבי, אשר עסק אף הוא בהוראה וגם קשר זה ארך עד לפטירתו בשנת 1941.

שמואל יצר קשר עם האחים ז'אק (יעקב) וברוך ענתבי אשר גרו ועבדו אף הם באיהר שבמצרים וגם הם היו עבورو משפחה אמידה, הוא הרבה לבנות עמם ולבקרים וחיש קרבה יתרה לז'אק, שכן הרבה להועץ בו והיה לאיש סודו. הוא בטיח בו והפקיד בידו סוכומי כסף לשימוש קרן קיימת, כסף לעיתות מצוקה. תמיד ידע שיש על מי לסייע היה ז'אק בולט ביישרו הרב ובכנותו שלא השתמעה לשתי פנים. לעיתים נסעו האחים ז'אק וברוך לחופשה חוזרת לטבריה בארץ, ושמואל היה מרגיש שמן בלהדיםם. ובאותן תקופות כמעט בכל מכתב להורי היה מעביר דרישות שלום אליהם "בני הדודים" (אשר היו למשנה בני דודיו של אביו יהודה).

במכתבים שלוח שמואל לאביו יהודה שכצת כתוב :

ינואר 1926 : "דרישת שלום מבני הדודים מטבריה יעקב וברוך. את המשלו (שלוחת אילינו) עם ברוך, טרם קבלנו ובוודהי נקבלנו כאשר ישוב (אילינו) לאחר חג השבעות"

אוקטובר 1927 : "בני הדודים מטבריה דורשים בשולםכם וממשיכים לבקר אותנו לעיתים הקרובות"
ספטמבר 1927 : "יעקב ואחיו באים לבקר אותנו, ויחד משחקים או קוראים בספר, בעיתון עברי,

בערב יוצאים לטויל, ולפעמים מבקרים בראינו (בליל קול)"

אוקטובר 1928 : "המשכורת לא משולמת לי בזמן, מוכרא הייתה ללוות כסף מיעקב ענתבי, כמו שעשייתי בחודש שעבר"

שנות העשרים : "בני הדוד בראים ושמחים, יעקב הרוק" שב לחברתנו. ואני תיארתיו כ"מטבע העוני", שאבדה (לי) ונמצאה, מה רבہ השמחה, שוב יש עם מי לטויל..."

1928 : "גם יעקב ענתבי שנפגשתי עמו בתחנת הרכבת בלבד, גם הוא החל להרגיש את השיממון המצרי (במצרים), את הריקנות השלמה פה, ומאוד חשקה נפשו להיחלץ ממוסרות גלות מרה זו, מחשבה אחת כמחשבתי. זה הוא תוצאות ביקור בארץ פעם בשנתיים. אבל מה היה קורה אליו ביקר שתי פעמים בשנה, כי אז בטח לא היה חוזר. המסקן, משקלו כמשקל בחורה, רזה 52 ק"ג בלתי נורמלי לגיל הזה".

ד"ר אליעזו ענתבי – חפר. © כל הזכויות שמורות
אין להעתיק לשכפל לפרסום או לעשות שימוש כלשהו ללא רשות מהמחבר.

בשנת 1930 נישא שמואל למרגלית. ג'אק (יעקב) נישא לאחר מכן לאליגרא לבית וידאל, וברוך אחיו הצעיר, נישא בשנת 1935 לפלאור לבית בידן. זמן קצר אחר נישואיו חזר ברוך לטבריה, בלויית רعيיתו הטרייה. ג'אק נותר במצרים והקשר עמו הלך והתהדק עד לשנת 1948 שבה עלה עם בני משפחתו ארצה, לפני פרוץ מלחמת העצמאות. הקשר הזה ביןיהם אשר התפרק על פניו 25 שנה (1948-1923) היה יותר משל אחוזות אחיהם.

במכתבם לאביו יהודה שכפת מס' שמואל על הקשר המשפחה הזה :
1932 : "...בכל, יעקב ואחיו ברוך הינם "משל" עבורי. ובכל הנני משתדל להדמותם להם. מסירותם למסורת די בה כדי להדמותם להם. יחסם אליו יפה מאד, יותר מקרובים, ממש מתחנים אליל בלוטות את השבת אצלם, יעקב ענתבי אב לבן בגיל שלושה חודשים שמח בחילוקו הוא והאם כסלו תרכ"ג (1933) : "אומרים שהאדון יעקב ענתבי מתחיל להיות אב לבן שבועות אחדים, נאחל לו המשך טוב. רعيיתו שומרת את המיטה עכשו, כדי להיות בטוחה יותר בילד."

אייר תרכ"ג (1933) "בוגע לג'אק, כבר הבRIA וחזר לעבודה תודה לאל. קיבל רשות מרופא להיות חופשי אחרי הצהרים עד אשר יתחזק."

שנות השלושים : "עם ג'אק ענתבי אני נפגש לעיתים. שמח הוא בבנו ושותח את סביבתו. יעקב ובנו בראים ושלמים, שלוחים לכם שלום."

"אשתו נמצאת בחודשה הששי עם הבן הרביעי" ....טולדאנו מירושלים בקר אצלו, ושלחת עלי ידו רפואה שהכינה אליגרא של ג'אק עבר נחמה אחותי. ....עד עתה הצלחת להניח אצל ג'אק את הסכום של 25 לירות מצריות + 15 ל"מ (ליירות מצריות) מפנקס הדואר ביחד – 40 ל"מ (ליימי הקץ הבאים שבהם מתמעטים השיעורים הפרטיים"..."יעקב ענתבי דורש בשלומכם הרבה. אנו ניסע לבנות ימים אחדים בחברת בני ביתו המקיטיים בפורט סעיד."

שמואל עזר ללמד את ילדיהם של זאק ואליגרא עברית. בתמורה ישנה באלבום התמונות נראה מופיע שמואל המורה לעברית יושב לשולחן אחד וסביבו דוד יוסף ומשה בניו של ג'אק, השוקדים על לימוד העברית בהנחייתו. [5]

ד"ר אליעזו ענתבי – חפר. © כל הזכויות שמורות
אין להעתיק לשכפל לפרסום או לעשות שימוש כלשהו ללא רשות מהמחבר.

החיים במצרים.

תחילה ימי של סבי, יעקב (ג'אק) לא היו קלים. הוא החל דרכו כנער שוליה בחנות היהודים "ענזרית" והפך ל振奋 מצליח בה, לימים עזב אותה ועבר לעבוד בבית המסחר הגדול "עדס" Magasins ADES שסניפיו היו פרושים בקהיר, אלכסנדריה ועוד. שני הגдолים שבסניפיו היו המצרי, באזור המסחרי חמזהו, סניף רחב ידיים נוסף במרכז העיר קאהיר, ברחוב עמאד אל דין. ערasher דamu אַנְיָדֶל. [5]

רבים מיהדותו הותיקים של קאהיר זוכרים את היטב את יקרתת של הרשות ואת שמה. ג'אק, החל את עבודתו זו החל צבן אולם תבונתו, חრיצותו ונאמנותו למקום עבודתו היו כה גדולות שקידומו והצלחתו נסללו בבטחה. הוא היה בעל חוש מסחרי מפותח ובזכות חrizותו התקדם מאד במקום עבודתו הוא עשה חיל טיפס במעלה סולם הדרגות של הרשות והפך להיות סגן המנהל הכללי שלו. בן דודו אפרים מספר על סבי בשיא הקריירה: "במשרד הראשי של הרשות ישב מנהל אנגלי וסמוך אליו יעקב אשר היה בן בעל הבית. כך חי חי מלכים...". [3] כאשר בן דודו, שמואל ענתבי המורה לעברית היה מזדמן לסייעת תמיד ניגש היה לבקר את ג'אק. גם את קניותיו נהג שמואל לעורך בסניף הגדול שבמרכז העיר, שם הכירו אותו העובדים (חלקים היו אף תלמידיו לשעבר) וידעו היטב שהוא קרובה של ג'אק ענתבי מנהלים [5].

משכורתו הייתה כה גבוהה שככל את משפחתו בעושר והדר. אמי ודודי יודעים בספר על ביתם רחוב הידיים על מספר משרחות שהיו להם ולכל אחת תפקיד אחר: כובשת, אומנת לילדים, מבשלת, מנקה ועוד.

רعيיתו אליגרה לבית יידאל, הייתה אשת מידות תמרה משכילה מאוד, דוברת מספר שפות ומורה לצרפתית. דבר שהיה נדיר בפני עצמו בתחום המקומית של קאהיר בשנות השלושים של המאה ה- 20 במצרים. היא ניגנה בפסנתר, וקולה היה ערבית בשירה. (**איור מס' 3**) על עושרה של המשפחה אפשר ללמוד מכך שאט הפסנתר עליו נגנה ורכשה המשפחה ממושחת הבשאוואטים, המקורבים למלה פארוק. פסנתר עתיק יומין זה היה מלא פיתוחי עץ וקישוטים ויוצר בגרמניה אצל טובי היוצרים.

איור מס' 3 :

סבתי אליגרה ז"ל
פורטת על הפסנתר
המפורסם של משפחת
הבשא.

امي מעלה בזיכרוןיה את הכבוד הרב שרכשו לסייע : בתקופת פגרת המסחר השנתית שארכה כשבועיים ימים היו מנהלי הרשות מזמינים אותו ואת משפחתו להתארח בביתם. הפאר הרב והעושר באותו זמן דמה לאਰמונות על גdots הנילוס. ההדר ניכר בכל, החל בלבושים של המשרתים וכלה בריהוט ועיצוב אותם ארכנות. מנהלי הרשות שהכירו לסייע טובה על שגשוגה של הרשות היו מקבלים את פניו ופני המשפחה בכבוד מלכים, ומפנקים אותו ומשפחתו באירועות פאר ושיט בנילוס...

אפרים מוסיף ומספר אודות סבי כי : "הוא נחשב לאישיות בכירה. בימי מלחמת העולם השנייה הוא מלא תפקיד חשוב, באותו זמן הונחג קיצוב של מצרכי אספקה וחומרים במצרים. במצב זה רוב הפקידים הגבוהים נצרכו לעזרתו והוא סייפק להם את מבותחים. כך צבר קשרים רבים וכוחו היה גדול.

השפעתו הייתה כה רבה, עד כי נדרש לשכשנתקלנו בבעיה של החתמתה דרכונים, יעקב בן דודו הסدير לנו את החתמתך דרך הטלפון וכן נחסכה מתנתנו הפניה למשרד הממשלתי". [3]

ד"ר אליעזר ענתבי – חפר. © כל הזכויות שמורות
אין להעתיק לשכפל לפרסום או לעשות שימוש כלשהו ללא רשות מהמחבר.

הענף השני של המשפחה : הרבי יעקב ענתבי, גיבור פרשת עליות דמשק משנת 1840 במצרים.

במשפחותו ובקרוב צאצאיו, קשה למצוא עדות סודורה ורציפה לתולדות בנייה במצרים כבענו השני של אילן המשפחה שלנו צאצאי היש"ר ענתבי. הרבי יש"ר והרב יעקב ענתבי היו בני דודים ישרם, אולם למרות זאת נראה פורי גילאים גדולים וריחוק גיאוגרפי גרמו לכך שהקשרים היו רחוקים. ר' יעקב נפטר בשנת 1847 בגיל צעיר יחסית. ר' יעקב סבל תחלואי גוף וייסורי נש
קשיים מהעינויים שעבר בשנת 1840 בدمشق, אחר שהעלילו על היהודים שרצו את הנזיר תומאסו ואת משרותו אבראהים אמאра, כדי להשתמש בדים למצות פסח. במשך שבעה חודשים היה ר' יעקב ענתבי, ככל במרחפי כלל ה"צרαιא" (בית השלטון) עד ששוחרר לחופשי בהתרבות הלובי שהפעילו היהודי העולם ובראשם השר משה מונטיפיורי מאנגליה, אدولף קרמיה מצפת והאחים לבית רוטשילד בפריז ומאוסטריה. בתום מסכת העינויים הללו עברו שנה מהפרשה בשנת 1841 עלה לירושלים ודר בה עד יומו האחרון. אולם פרשה זו קצרה את ימיו כדי כך שאפלו בנו דוד יצחק נולד סמוך לפטירתו. נכדו של הרבי יעקב, יוסף ענתבי נולד ככל הנראה בירושלים בשנת 1847, שנת פטירתו של סבו, וכך לא זכה להכיר את סבו המפורסם. לימים הפך לרבי נכבד בעצמו וירד מירושלים למצרים להשתקע בה, חיבר בה חיבורים תורניים שבאו לדפוס בספר "ויצBOR יוסף".¹

נכדו של ר' יוסף, שמואון ענתבי גורס אחרת כי נהוג היה במשפחותו לומר שהסבא נולד בדמשק, וכיhn בה כרב עד שנתקבש לצאת לשילוחת למצרים כדי לעוזר בארגון חי הדת של הקהילה היהודית. אולם יתכן שהגרסה זו נובעת מכך ששורשי המשפחה נטועים בדמשק.

מספר קווים לדמותו הוא מספר בספרו "הסבא המחייב נשאר למצרים":

"סבא יוסף אשר נקרא בפי כולם "חכם יוסף", נתמנה לרבי ודיין בקהיר. סבא נפטר בטרם אנו הילדים, נולדנו. (הרבי יוסף ענתבי נפטר בשנת 1919 ונקבר למצרים) הכרנו אותו רק מהתמונה ומהסיפורים הרבים ששמענו אוזחותיו. תמונה שעמדה בסלון ביתנו ציירה בידי צייר איטלקי שחי במצרים. סבא צייר בגודל טבעי צבעים עזים ועמוקים לבוש רב בישראל. הוא נראה כה חי בגונו פניו, עיניו החמות והרכות, זקנו המסורק, שניתן היה להבחן בכל שערה שבו, פיו המחייב כמו דבר. תמונה זו הנתונה במסגרת זהב הייתה שקופה באחד מתבליטי הקיר. החדר הגדל הזה על

¹ כותר זה הספר ויצBOR יוסף : ... דרושים ... אשר היה ... דרש ... שבת בשתו ... בדמשק ובמצרים ...
מחבר : ענתבי, יוסף דפוסת ירושלים : דפוס צוקעראמן, [תרע"ט]. תאורת [2], 211 דף ; 8.

ד"ר אליעזו ענתבי – חפר. © כל הזכויות שמורות
אין להעתיק לשכפל לפרסום או לעשות שימוש כלשהו ללא רשות מהמחבר.

כל רהיטיו הכבדים והמגולפים הריפוד וילון הקטיפה השטיחים והכריות הפוזרים עליו ארונות הספרים שרובם ספרי קודש ספרי הלכה וספרי משפט רבני, כל אלה היו רקע נאות לתמונה שבא האומרת כולה כבוד"^[6]

על האוירה שהיא משרה בית הכנסת הגדול בקהיר מקום מושב הרבנים הנכבדים מתאר הנכד בסיפורו :

"בית הכנסת "איסמאעליה", אשר נקרא כך לכבוד הcadיב אסמאעיל או בשמו העברי "שער השמים", שכן ברחובعادלי פאה. בית הכנסת זה הוקם בתחילת המאה כבית הכנסת המרכזי באזורי החדש של קהיר שאליו עברו לגור יהודים רבים. ועד הקהילה דרש מהמתכננים הצרפתיים שבית הכנסת יהיה דומה ככל האפשר לבית המקדש הראשון שבנה המלך שלמה בירושלים. איני יודע אם בית הכנסת "איסמאעליה" דמה באמת בית המקדש, אבל הוא היה גדול ומפואר.

בית הכנסת כלל אולמות רבים ויכול היה להכיל למעלה אלף איש. שיש לבן הווא מאיטליה לציפוי הקירות, הריצפה והמדרגות באולם התפילה הגדול. במת החוץ המוקפת במנורות שבעת הקנים ניצבה באמצעות האלים ומולה נישא לגובה בכל הדרו, ארון הקודש על שלוש קומותיו, עשוי מעץ מגולף. לרגלי הארון ניצבו שלוש כורסאות מוזהבבות עם קטיפה אדומה מקום מושבם הקבוע של הרב הראשי היהודי מצרים ושל נשיא הקהילה. הקורסא השלישית הייתה שמורה לאורחים מכובדים.. מקודקודה של כיפת בית הכנסת השתלה מטה מנורה ענקית עם מאות נוריות ופיסות בדולח ששילחו חיצי אור לכל עבר והבליטו את לבן השיש. תפאורה זו, קולו הערב של החוץ צ'ז'יק, מקהילת הנערם והמנגנים העלייזות של מזמורינו שבת יכול רק להשרות אוירה של הדר, שמחה, חגיגות והתרומות הרוח. במושאי שבת היה קהל המתפללים בבית הכנסת "איסמאעליה" קטן מזה שביום הקודם. עוסמאן, השוער הסודי של בית הכנסת, לבוש מדי שמש היה מקביל פניו כל מתפלל, מושיט לו ענף הדס וمبرכו בברכת "גומעאך כדורה" – "שייה השבוע החדש שלך יורך" כלומר מלא תקווה ומצולת. את עלי הדס הריחניים היוו ממליים בין כפות ידינו בתפילה ה"הבדלה" לברכה "בורא מני בשמות" ...."^[6]

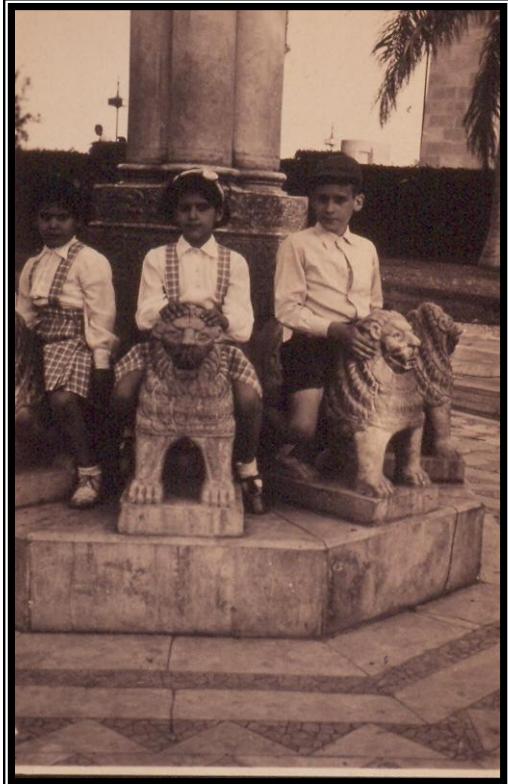
ד"ר אליעזו ענתבי – חפר. © כל הזכויות שמורות
אין להעתיק לשכפל לפרסום או לעשות שימוש כלשהו ללא רשות מהמחבר.

ילדות במצרים

מצרוניותם של דוד לבית יעקב ענתבי דוד לבנה ואליהו (עמי) ענתבי.

דוד, דוד ענתבי, בכור הבנים של סבי וסבתاي יעקב ואליגרה ענתבי ז"ל, מספר על ילדותו :
"במצרים היו לנו בין מתי מעט משפחות לידות הארץ אשר דברו עברית בבתיהם, אולם כך השתרשה מבית הוריינו עוד בחיננו במצרים השפה העברית אשר הייתה שגורה בפינו. מיימי ילדותי המוקדמים במצרים זכרה לי תקופת היומי בגן ילדים יחד עם אחיו יוסף. כמנגנו היוינו מתחפשים בפורים. אחיו יוסף שהיה ילד יפה תואר דמה לילדה בשערו הארוך ובתסרוקת המיוחדת שהיא לו, לנכ בפורים חמדו לצוון, וחיפשו אותו למלה אסתה. והוא, כמו מגילם חסרי רחמים צחקו על חשבונו כל השנה [7]."

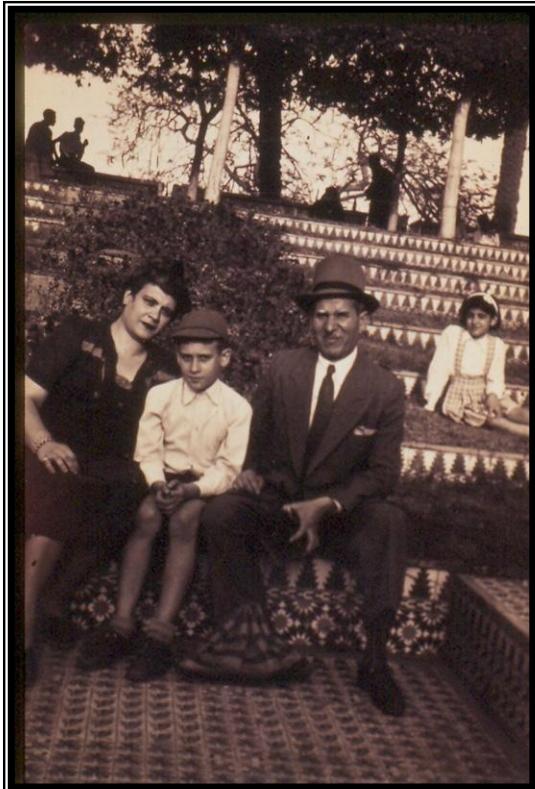
הבית במצרים היה בית פתוח לרוחה לכל בני המשפחה – מספרת דודתי לבנה. أما אליגרה ז"ל, לבית משפחתי וידאל, עברה ילדות טראגיית קשה של יתומות ואחותה הבכירה אסתר הפכה בעל כורחה מגיל צעיר ל"אם" לאחיה הקטנים. למרות ילדותה היא הייתה האדם הכי פחות אונכי שהכרתי אי פעם, תמיד דאגה לזרות, תמיד הייתה לה אוזן קשחת לקטנים ממנה ולבוגרים כמו. בביתה שלה, היה תמיד מלא שמחה.

משה, לבנה וברוריה הקטנה
(עמי), בפרק במצרים.

אני זכרת את הבית תמיד מלא באנשים, כל מי שהגיע למצרים, קרוביים או רחוקים, ידע שיש להם כתובות ולימדים כשלינו ארץ גם אז "הכתובה" כולם ידעו : "ענתבי-טבריה". מי שצריך ניתוח, מי שצריך אמבטיות (רחצה במים מעיינות רפואיים) , וכן הלאה היה מגיע אלינו ולנו היה תמיד גם כסף להצעיר לעזרה לקרוביים... אני רוצה לציין שאילולא הלב הרחב של אבא והסכמתו לשכן אתبني המשפחה העולים החדשים, ולסייע להם כלכלית וככפית למרות שהיא מטופל בעול פרנסתה של משפחה רחבה, כל זה לא היה קורה. למעשה היה תמיד קשר מיוחד ואמיץ עם אחיה ואחותיה. [8]."

ד"ר אליעזו ענתבי – חפר. © כל הזכויות שמורות
אין להעתיק לשכפל לפרסום או לעשות שימוש כלשהו ללא רשות מהמחבר.

מטילים בפרק במצרים :
יעקב (ז'אק) אלגראה , ביןיהם משה
ולבנה מאחור .

כמשפחה מסורתית שומרת דת, מספר דוד, דאג
אבי שנלמד בבית הספר היהודי של הקהילה

בקאהיר, בית הספר שנקרוא "קטאוי פاشא" Cattaoui Pacha" וכל מורי בית הספר היו יהודים
פרט למורה ההיסטורית שהייתה ערבי ושמו אפנדי סלאמה.

בית הספר היה ממוקם מרחק חצי שעת הליכה מהבית, וכך אחיו ואני כל יום נהנו לעשות הליכה
זו בובקרו של يوم בהגיענו אליו, ובוחרתנו ממנו בשעת השקעה. יום הלימודים היה ארוך יותר
ונשארכנו בו להכנות השיעורים. ילדים אהבנו מאד לשחק כדור סל, כי באותו שנים של ראשית
המאה העשרים, התפרסמהichert מקבוצות הcadour-sel במצרים שהיתה דוגמאות קבוצה של יהודים,
בשם "מכבי" אשר הצליחה אף להביס את הקבוצה המצרית וזכתה לגבעו אלופת מצרים. דבר זה
העלאת קרנה בעינינו והפך אותה ואת שחקניתה לגיבורי הילדים היהודיים.

שם בית הכנסת בו נהנו להתפלל היה בית הכנסת "נוה שלום" שכון באיזור הסאקרטורי ואשר
חננו בעלי הקול הערב, החזן "cadour" והחזן "ועקנין" היו לשם דבר. עד כדי כך יצא שם עם
מרחוק שמסופר כי הזמר המצרי המפורסם "עבד אלואהאב" חף לשמו ולהנות מקולם
ומפיויהם וביקר يوم אחד בבית הכנסת כשהוא מחופש ליהודי. האירוניה לפי אותו סיפור הייתה
שימוש בית הכנסת חשבו ליהודי והזמיןו לעליה לتورה...

זמן ההליכה מביתינו ועד בית הכנסת ארך כ- 40 דקות וזאת עשינו כל שבת ברגל.
במצרים גר בן דודו של אבי ז"ל – שמואל ענתבי ז"ל שיידן אליה יעקב מחסור אפשרויות פרנסת
בארץ ישראל והיה לימים מורה לעברית בבתי הספר של הקהילה היהודית.

ד"ר אליעזו ענתבי – חפר. © כל הזכויות שמורות
אין להעתיק לשכפל לפרסום או לעשות שימוש כלשהו ללא רשות מהמחבר.

ביתו של הדוד שמואל ענתבי היה ברחוב "פארוק" שמרחקו מבית הכנסת "נוה שלום" היה קרוב לשעה. הליכתם חוזרת מבית הכנסת לביתם הייתה ארוכה יותר מאשר אל ביתינו. הדוד ובניו, אליו ועווי, בני דודינו, היו גם הם מתפללים בשבת בבית הכנסת "נוה שלום" וה חוזרת יחד בחברותה אל הבית בובוקרי שבתות עברה תחילתה דרך ביתינו, כאשר אבי יעקב היה מקפיד ולא מרפה מהדוד שמואל שייעתר לעשות הפסקה ויעלה עם בניו לבתינו לקידוש של שבת ואחר כך יمشך בדרך לבתו. ואכן כך היה בכל שבת. הייתה זו חוויה מיוחדת במנה.اما צ'ל נהגה להכין מבעוד מועד לקידוש המשפחה הזה את "הקובבה" המסורתית ויחד איתהسلط יركות משגע וגם כוסית "עארק" חריפה לא חסירה. גם בנו של שמואל, אליו ענתבי [9] נזכר בחברותה זו ומספר: הקשר ההדוק בין אבי (שמואל) ובין ז'אק, התבטא גם בחוזה הביתה מתפלות שבת שבבית הכנסת נוה שלום, אשר שכן ברחוב מדארס. שם בערב שבת, היו המשפחה מתראות וכן בתפילה שחרית של שבת במווצאה וכמובן בחגים. ביום השבת אחר התפילה, ג'אק לא היה מוגדר ולקח את אבי שמואל ואottonו בניו לעלות ולבקר בבתו שכון ברחוב "המלכה נازלי" ערasher אַמְלָכָל יְלִזְנֶז . ביתם היה בניין רב קומות עם מרפסת הפונה לרחוב הראשי אשר היה סואן והומה בכל היום. אלו היו עולים, יושבים לשולחן ואם הבית, הרעה אליגרה הייתה ממתינה עם שולחן מלא כל טוב: סמבוסק, ביצים קשות,سلط וחומוצים. ג'אק היה מסלסל בקולו, מקדש על העראק, ולאחר כך הסבו כולם לשעה קלה של קורת רוח שבת קרובים גם יחד. מנהג זה נמשך כל הימים ומרגלית אמי, הסכינה "להשלים" עמו. היא נהגה לקרוא לג'אק Uncle (הדוד יעקב). ג'אק ואליגרה החזירו ביקורים כשתאפשר להם [9].

על זכרונות ילדותה במצרים מספרת גם ברוריה אמי: "אני זוכרת שההורים היו לוקחים אותנו לפעמים לנסיעות בכרכרות וכן ראיינו את רחובות מצרים. בחופש אני זוכרת שאבא היה לוקח אותנו ל'ראש אל-ברא' (בתרגום "ראש החוף") שהיה עיר קיימת על שפת הים והוא בה הרבה ביקות נופש מיוחדות העשוויות כולם מKENY סוף. שם היינו נפגשים כל המשפחה הדודים והבני דודים ומלים חופשה בעיר הקיט הזה, אני זוכרת את המוכרים שהיו עוברים שם בבורק עם מגשים של "זלביות" Zalabia (סופגניות מצריות).

ד"ר אליעזו ענתבי – חפר. © כל הזכויות שמורות
אין להעתיק לשכפל לפרסום או לעשות שימוש כלשהו ללא רשות מהמחבר.

סבי יעקב
עם חמשת
ילדים בחוף
הים במצרים:
דוד, משה,
יוסי, לבנה,
והקטנה
ברוריה.

דוד ממשיך ומספר [7] :

לא אשכח גם את חוות נישואין יהודים במצרים בבית הכנסת "נווה שלום". היה זה מחזה יוצא דופן בהדרו כאשר הכללה הייתה מגיעה למקום בכרכרה מפוארת כמו שרואים בסרטים בריטיים, אשר עגלוניה לבשו מדים מפוארים וחבשו כובע צילינדר שחור מיוחד. בכניסה לבית הכנסת התקבלה הכללה בהשלכת עלי וורדים לכל אורך מסלול הליכתה עד לחופה. כניסה לוותה בשירת המזמרים בלוי הכנר המפורסם "צ'יצק". הזמרים והכנר היו נסתרים בעזרת הנשים ואיש לא ראם, קולות השירה והמווזיקה נבעו ממעלה בית הכנסת ואנו הילדים, השתווקנו לראותם ולגלות את פניהם בעלי הקולות הנפלאים שנבעו מעזרת הנשים, אך סדרני בית הכנסת מנעו אותן מלעלות.

"את חטא>i אני אזכיר היום" כך אמר שר המשקים, ואף אני מרשה לעצמי לציין שהחיותינו בני 12 או 13 שנים החילנו פוזלים לא פעם מעלה אל עבר אותה עוזרת נשים כדי לגלות יפיפיות עלומות שלימים הפכו לאהבותינו.

לא אשכח את ימי חג הסוכות בהם אבי ז"ל היה היחיד מבין כל בני המשפחה אשר הקים ובנה סוכה על גג ביתינו. את כל התבשילים היינו מעלים אל הגג בסל קשור על חבל

שקראו לו בערבית "סבת" Sabat

ד"ר אליעזו ענתבי – חפר. © כל הזכויות שמורות
אין להעתיק לשכפל לפרסום או לעשות שימוש כלשהו ללא רשות מהמחבר.

סבי – יעקב מקדש בסוכה.
לימינו הדוד והדודה ז'אק ליירמן ורעייתו "טאונט"-אונדרייט, ולשמאלו רשל חמוץ ז'ל.

השמחה בערב חג הסוכות אצלנו הייתה כה גדולה כי כל בני המשפחה מצד אמי משפחתי וידאל היו באים בערב הראשון כדי לשמוע את הקידוש ולבקר "שהחיני", אך יותר מכלם הייתי אני שמה כפליים כי בערב חג הסוכות באתי לעולם והיה זה יום הולדתי. כך חגנו יחד עם כל בני המשפחה בהמונייהם משני הצדדים של אמי ואבי.

את אליגרה אם המשפחה לא יהיה מושלם לתאר בלי להזכיר את אהבתה למוסיקה. היא העריצה את הזמרת המצרית "אום כתת'ום" ולה עצמה היה קול נפלא [2]. שמחה ושwon שרוו תמיד בbijתינו ואמוי ז'ל, אליגרה שמה הייתה בעל קול מאד ערבית כמו של הזמרת המצרית שהיא עצמה העריצה ("אום כתת'ום") מעיד דוד. היא ידעה גם לנגן על פסנתר. שירתה הדדה בכל הבית וחוכרני שני אחיה חביב ואלי וידאל ז'ל לוו אותה, חביב ניגן ב"עוד" ואלי ב-"קאנון". ומأווירה מוזיקלית זו ספגטי רבות וברבות הימים נעשייתי פ'יטן וחוץ בבית הכנסת. [7]

אליגרה – כשמה (שמחה) כך היא, מנגנת בפסנתר העתיק ושרה.

זכורי שabei, ממשיך דוד ומספר, ז'אק ענתבי (כך כינו אותו במצרים), נהג לספר לנו אודות בואה של משפחת ענתבי למצרים. משפחת ענתבי, כך היה מספר לנו, ילדיו, נצץ היא לצאאיRBנים שהגיעו "מאדם צובא" – חלב שבסורה. בניה התיישבו בצד ולאחר מכן חלק ממנה נדד לטבריה. בני המשפחה לדורותיהם היו בעלי נתינות בריטית כולל אבי אשר אותה העיר לנו, ילדיו. את נתינותנו הבריטית קיבלנו בירושה מסבו של אבי, הרב יהודה שבתאי רפאל ענתבי, אשר הגיע באימפריה הבריטית בהודו, לרוגל מסעו לגביית כספים עבור הכלול לחכמי ארץ ישראל. שם זכה לנשיאות זו. שלוש דורות אחיו עמדו נתינות זו להגנתם של בני המשפחה כאשר פרצה מלחמת העולם הראשונה. אבא, יעקב (ז'אק) ענתבי, אחיו והוריו גרו בטבריה. באותו זמן שלטו הטורקים בארץ ישראל אשר הייתה אז חלק מהאימפריה העותומאנית. מסיבה זו, אנו בני המשפחה וכמונו כל שאר תושבי העיר היהודים אשר היו נתינים זרים נחשבו לאויבי התורדים בעת המלחמה. השלטונות לא התירו להם להשתאר כך סiffer, ולא היה מנוס מכך שנתיים אלו יהגרו. כדי לסייע להם שלחה האימפריה הבריטית צוללת בשנת 1914 לנמל חיפה, אשר אספה את כל הבריטים שחיו אז והביאتهم לחוף מבטחים למצרים.¹ כך הגיעו משפחת ענתבי למצרים. אביו, יעקב ז"ל, לא בזבז את הזמן בתקופת זו ולמד הנהלת חברות בבית ספר אמריקאי, ולאחר תום המלחמה חזרה המשפחה לארץ ישראל.

¹ דודי אחיו של דוד, משה ויוסי מעיריים כי קודם לכך הגיעו המשפחה לקפריסן ולא ישירות למצרים.

ד"ר אליעזו ענתבי – חפר. © כל הזכויות שמורות
אין להעתיק לשכפל לפרסם או לעשות שימוש כלשהו ללא רשות מהמחבר.

שעה שהוריינו חוו את מוראות מלחמת העולם הראשונה, אנו בילדותינו שלנו במצבים
חוינו את פריצתה של מלחמת העולם השנייה ופחדינו אותה תקופה היו רבים. היינו ילדים
ואזעקה צורמת פילחה את השקט אחר חמות הליל. היה ולא היה מקלט בקרבת ביתינו בהישמע
צפירה היינו ממהרים אל נعلي הבית או תופשים אותם בידינו ונאספים בחופזה עם כל המשפחה
בפrozדור פנימי בבית שכל קירוטיו הפנימיים היו כען הגנה ולא פסקנו לומר פרקי תהילים לאור
פנס "בטירה". לא אשכח את ההמולה שלנו ילדים בעת שמיית צופר האזעקה. הפחד הגדול
שגרם לנו הביאנו לא פעם לכדי צורך לרוץ לשירותים ומעלהו של הפrozדור הייתה שבית הכסא
לא היה מרוחק ממנו.

זכורני שבעת אזעקה אחת, מרוב הבלבול ופחד חלק מאייתנוஇיחר להגעה לפrozדור "המוגן", מכיוון
שלא מצא את נعلي הבית. لكن ניתנה מהורי ההורה להקפיד הקפה יתרה שנעלי הבית יהיו
בדיוק מתחת למיטתנו ומהנガ זה נותר עמי מאז עד היום הזה.

עם סיום המלחמה וניצחון בנوت הברית, התקרבה חגיגת בר המצווה שלי, כל ההכנות לאירוע
המשמעות בבית היו כמרקחה. אבי ז"ל דאג להביא רב לביתינו כדי שיימד אותנו הלוות בר מצווה
והנחת תפילים. ושמו – "החכם" (רב) ניסים חמואוי. חכם חמואוי הכין אותו לבר המצווה
ולקריאת התורה. באותה עת ממש, סמוך למועד חגיגת בר המצווה פקדה את מצרים מגיפה
מחלת הכלירה והרבה כפריים מתו מאות בכל יום. המגיפה הדביקה חולמים בדרך המזון. אנו
נבהלו מADOW וההורם חרדו, لكن הוכרחנו לטבול או להשרות את האוכל בקורת מים עם חומר חיטוי.
גם עם המשקאות נוצרה בעיה. שתייה מקובלת במצרים ביום חול ובairoוים הייתה הבירה, אך
מאחר ובירה הוכנה משועורה מצרית אסור היה להגישה כתעקב מחלת הכלירה. ובأكلימה
החם של מצרים אנשים נהגו לשותות ממנה לרווחה בכמויות לא מבוטלות. הספק והדאגה לא ידעו
גבול ולבסוף נמצא והשמה הייתה כפולת ומכופלת, במקום לקנות בירה, הוחלט לחלק
למזומנים וויסקי, שאין חשש מפניו מכיוון שהוא מיוצר בחו"ל הארץ אלכלל לרבות ועשוי
מחומרים משובחים מדינות חזק לארץ. וכך היה, האורחים שטו וויסקי הרבה, ולאחר מכן השתכרו
והתהוללו בשמחה רבה בחגיגת בר המצווה שלי שהיתה הרבה ממשחות ממוצעות. כך שלעולם לא
אשכחנה.

בר מצוה בבית הכנסת "נורה שלום" שבקאהיר
דוד ענטבי (אווז בספר תורה משמאל) אביו יעקב (ז'אך), עומד מאחור מחיין.

יריעת הזכרונות עוד ארוכה מספר את כל עשר חוות הילדות אשר נגדעו בהליך יציאתנו
מצרים בחפזה....
יום עזיבתם של ז'אך ומשפחתו את מצרים נחרט בזכרוןו של בן דודו אליהו בן שמואל וכן הוא
מספר : אני זוכר את היום העצוב שנסענו עם אבא להפרד מג'אך ענטבי , בתחנת הרכבת של
קאהיר, כאשר עזבו את מצרים בדרכם לארץ ישראל.. [9]

ד"ר אליעזו ענתבי – חפר. © כל הזכויות שמורות
אין להעתיק לשכפל לפרסום או לעשות שימוש כלשהו ללא רשות מהמחבר.

אחרית דבר – סופה של ישיבת בני משפחת ענתבי במצרים.

יעקב סבי ז"ל נשאר במצרים עד שנות 1947 ואז בעצת ידידים בעלי מಹליים והשפעה בשליטונות עלה ארץ עם משפחתו וחודשים ספורים לפני פרוץ המלחמה. בשל קשריו היה מברי המזל שהצלחה להוציא את כל רכשו ומטלתו כפצע לפני המאורעות שפרצו שם עם קום המדינה. אולם אחריתו של סיפור עלייתם ארץ לא הייתה שפירה כייציאתם. כל משפחתה שלAMI עלתה באוניה שעשתה מסע מפותל דרך איטליה, ונראה במסווה של נסיעת טיולים כדי שלא יחש ששם בורחים מצרים. את רהיטיהם הכבדים שלחו במכולה באוניה נפרדת לארץ. סבי הוציא את כל הכספיים שחסך במצרים וקנה עמו מטבעות זהב. את המטבעות החביאו בצנצנות ריבת שהיה במכולות הרהיטים.

chodshim sporim ubru ud shaotah mkolah higuya arzcha liyada veshnkeras bvi lkhach at rcosho mezaat cenczonot hriba shborot, kel caspo ngenv vchlik mahrheitim hio shborim vhevshato. gam ncdio shel dr' yosef untabi czacai haenf shni shel mishpacha naalzo labroch btsur mizrim shaita moladtem. gorlom leuemat zot hira groud yoter, ham cabr la horsho ala lkhach at metlalhem haishiyim belbad, kphi shmuid shmuon untabi : " hio alha yimim shel cab vuzeb, ish la chik bbeit, hcl umd basiman shel hisol prida vnetisha. hiynu nchoshim la latet lsfriyito shel abba lifol lidio shel pahami shouer, veia houbra ul chtbi hid vhsperim hahtikim shva lehadar hakriah shel beth hcnas "shuri hashemim" ... kel achd hira czrik lehchliti azza machpazi haishiyim hoi loch itio vazza hoa meshair. hmkom hira mogbel vohatbatot ksha...hbait ha'l vayibud at zoruto, at kel hchom vohadr shai bo. kel hoyilognot vohatmonot hosoro makkommim melbd tmonuto shel sba hachik. (dr' yosef untabi) amma hchlita shai yishmor ul makom hcbod shlo ud hasof. urav hnsiyyah higuy vani hlceti lehfrd mahsba hachik alom la hityi lbd achioti hkdimo otzi shem. hn yshvo ul rzft hslon hrak mcl vnezu at uniyam bsb. ncnsti lla ormer vhtiyshuti machori kldi, hstchlti ul htmona vrhrat...muunin ma hira ormer sba lo hira chi hiam ? hoi hgya lmizrim cdil lloot khlila yhudit matchedet, hoi raha atota gdla vmsagat vciyim hira ykol ldroot atota matpordet. yhodim yozaim mcaan btrm yca bhem ason gdol yoter. oly zo hsiya shai mshik la chik...

cmha hityi rozha lkhach atoto aitano, amraha arlvt buzeb.
ani yodut cmha ksha lcm hshiba amma, gm ani bchiti cshnfrdti mahavit nksrti lcl pina vlcil chpsh shbo, ci hm mzkrim li tkufot vayrouim shonim bchi. ani uzbzt can at cl hchpzm abel

ד"ר אליעז ענתבי – חפר. © כל הזכויות שמורות
אין להעתיק לשכפל לפרסם או לעשות שימוש כלשהו ללא רשות מהמחבר.

לוקחת איתי את כל הזכרונות. איש לא יוכל למנוע זאת מمنי, ובעתיד אוכל לשוב ולהרושא את שדה הזיכרונות שלי ולגלוות מחדש האוצרות והעשבים השוטים הטמוניים בו. נצטרך להתחליל עכשו מבראשית, לבנות הכל מחדש"[\[5\]](#)

אפיקוֹג

קשיי החיים החדשניים בטבריה – יישוב חדש בארץ

כשעלינו ארצה חוזה מצרים לטבריה, מספרת דודתי לבנה [\[8\]](#), זמן קצר לפני קום המדינה ופ逻^ג מלחת העצמאות נתקה אמא מאחיה וקרובייה. אלו נותרו במצרים ואנו התחלנו את חיינו החדשניים בטבריה. אבל הגוגuelyים להרגלים וلتרבות נותרו לבבורי עזים כשהיו. נהגים היו במצרים לשנות קפה של חברותא תוך ישיבה על "קנאהפה" CANAPE - מעין כורסא זוגית מיוחדת שבאמצעה משטח שלוחני להניח עליו את כסות הקפה ו"כעכ" (הגוגuelyות). וכשהגעה מצרים ולא היה לה קנאפה שאלה בצעיר: "איך אפשר לשנות קפה... , מין עיר רוקנת אל(קנאהפה ?? ?)" (=בלי מושב הקנאפה) ושלחו לה מצרים במשלוח מיוחד קנאפה וגם פסנתר...

במאפים ובמשקאות הספרדים והמצריים במירוץ נוהג היה ל"בשם" את המאפה ומשקה הלימונדה במירוח הדרים. כתע בארץ, לא היה אפשר המשיך ולאפות עוגיות שאין להן את הניחות והטעם המירוץ הזה. לכן הפיקה אמי את מירוח הדרים "מאא זהאר" ממתיקן אידיוי ומיצוי מיוחד : ה"הראטה" Herrata שפעלה בחדר האמבט שביביטינו במשך שעות רבות. אני זוכרת שכן הזמן החלפנו בקבוקים שהתמלאו בתמצית שהופקה מירוח הדרים שהיו לנו בגינה וזוכרת את הניחות המבוֹשֶׁם שהיא מלאה אז את כל הבית.

לעתים היו מגיעים מכתבים מאחיה ובני דודיה למצרים וכשתיהיתה מקבלת וקוראת את מכתביהם על חייהם שהלכו וקבעו שם, תמיד הזילה דמעה.

במשך הזמן חלקים עלו ארצה מצרים אבל אהותה הגדולה ששימשה לה ולשאר אחיה כאם "טאונט" (דודה) אסתר, נפטרה למצרים. למעשה תמיד היה חלום גדול, שיבוא שלום עם המצרים כדי שתוכל ליטוע ולפקוד את קברת. אבל החלום לצערה לא התגשם בימי חייה... אמא, אליגרה אהבה אסתטיקה ואופנה. עוד למצרים היו לה מנויים על חברות אופנה מאייטליה כמו "Mani di Fatta" ("ידי זהב") וכשהגיעה לארץ גיגתה שאין אפשרות להתלבש כפי שהיא אהבה, תפורה ודאגה גם לחתוף לשתי בנותיה. אני זוכרת שכשעלינו לארץ ראיתי את כל חברותי

ד"ר אליעזו ענתבי – חפר. © כל הזכויות שמורות
אין להעתיק לשכפל לפרסום או לעשות שימוש כלשהו ללא רשות מהמחבר.

לובשות מכנסים קצרים כחולים עם גומי או חצאית "פלפל" כחולה ליום השבת כמנהג "צבריות"
מקומיות. ניגשתי לאמא ואמרתי גם אני רוצה להתלבש כמוותן, והיא ענתה "אבדן" (חלילה,
עלולם) "בנותי לא יסתובבו ככה"

היא תפירה לנו שמלות וcmbון הילכנו עם הסרט המפורסם מאחור "הפלונטי" הלבן שהסתיר לכל
הכיתה ... היה גם חזש מקסים לארכיטקטורה, ואת הריהוט בביטנו יבא מאיטליה ועד היום,
באמת, עוד לא ראיתי כמוותו. וכך בכל שבוע או שבועיים הייתה מגiesta את משה לעיצוב מחדש
"בוא משה يا-אבייה" הייתה מפצירה "נשנה קצת במיקום של הריהוט, בוא נבדיק בד על הקיר
ליצור פינה נאה" וכשעדיין בארץ לא חלמו על טפיטים, היא הדביקה בד פרחוני בפינה בבית ועל
זה תלתה כמה פריטים כשבכל לא חלמו אז על עיצוב שכזה..."

על מידת הנאורות שהיתה בה לדאוג לפתח ולהעшир אותנו בעיר טבריה לפני מעל חמישים שנה
מעידה העובדה שדאגה לכך שאנו הבנות נלמד לנגן על פסנתר, עם מורה שהגיעה אליו הביתה.
אני הלכתי לחוג בלט, וברוריה למדה ציור אצל הגנט מילה לאופר שהיא אז ציירת חובבת
ולימדים הפכה לשם דבר באומנות הישראלית. הכבוד של אמא ללימודים ולאינטלקט היה רב
והיא עמדה על כך שוכלנו נשלים את לימודינו.

בערוב ימיה לקתה בסרטון השד במאירות מפושטת וגרורתייה. כשהחלתה ואושפזה בבית החולים
הצרפתי, לעולם, לעולם לא בכתחה, רק כשחדדר מצבה והפכה משוטקת שכבה על גבה משך
שעות הייתה אומרת "נמאס לי לראות רק את התקירה בלבד" ... וגם אז הייתה מגלה גדלות רוח
ומה שעסיק אותה מהבוקר הוא המחשבה על כך שכשתגיע האחות הנזירה, תחת לה זריקה נגד
כאבם כבכלليل, תרצה לספר לה איזו בדיחה לא מפולפתה מדי. וכשכבר הייתה קרובה לסוף
ימיה ידעה את מצבה והיתה זקופה לטיפולים, דוקא אז יותר מאי פעם עמדה על כך שאראשם
לאוניברסיטה, כדי שלא אפסיד את שנת הלימודים כי בזה היא דגלת. [8]

במיית חוליה, אליגרה ז'ל
מוקפת משפחה אחר חופה
של משה ושמה.

לדאבוננו היא הלכה מעmono
בגיל צעיר מאד, אבל משה
מןנה נותר טbowן בנו מעבר
לזכרון, שכן כל אחד

ד"ר אליעז ענתבי – חפר. © כל הזכויות שמורות
אין להעתיק לשכפל לפרסם או לעשות שימוש כלשהו ללא רשות מהמחבר.

amateino yelida holk um mesho shkibel maopia , minna kibl dud at kolo hanfela vahabtu lmosika,
yosi irsh at bityo hpetoh tamid vhaopetiymiot hgdolah shbu, msha cisroono laarcitkutorah
vlehndsa vcbodo laintlekut, brorihah at chosh shla lasastika uiopi vani eik omer , at
haahava shel vhcvod shel lkel adam basher ho adam. yihi zchra bror.

אלו שתי עדויות אישיות עצובות בדרך בה הסתיימו אלפי שונות תרבויות מסורת וישוב יהודי עתיק
במצרים, בדומה לסיפורים אישיים רבים אחרים.
אולם הסוף העצב של חיי פולקלור ותרבות יהודים במצרים היה לימים לתחילה של דרך חדשה,
ולחאים חדשים בבניין הארץ וישובה.

ד"ר אליעזר ענתבי – חפר. © כל הזכויות שמורות
אין להעתיק לשכפל לפרסום או לעשות שימוש כלשהו ללא רשות מהמחבר.

ביבליוגרפיה

[1] דין ישעה, דין יצחק, "ספר המילות" כתב יד, 1842-1865, ברשות הרב יצחק טויל ראש ישבה בדרום תל אביב.

[2] שמעיה ענתבי (בן הרב אליהו רחמים ענתבי ונכדו של היש"ר) – פרקים לתולדות משפחת ענתבי ואוטוביוגרפיה (כ"י – 46 עמ', שנות השמונים), עותק כ"י מצוי בידיו של אחינו שלומי ענתבי מ. אילת השחר. ברשות בנו ובתו של המחבר פרופ' אליהו ענתבי, ע"ד חמדה שפיר.

[3] אפרים ענתבי (בן הרב אברהם יעקב ענתבי ונכדו של היש"ר)

זכרון ואוטוביוגרפיה (כ"י – 14.6.1992)

תולדות המשפחה (מכונת כתיבה – 7 עמ' ללא תאריך)

אלין יוחסין (מכונת כתיבה – 7 עמ' ללא תאריך)

מכתבו של לוי ענתבי – פברואר 1988

ברשות בניו מר אברהם ענתבי מchipה, ומר אלן ענתבי מטל אביב.

[4] זכרונותיו של ברוך ענתבי (בן הרב ישראל שמואל ענתבי ונכדו של היש"ר) אשר נכתבו בין השנים 1991-1988 מצויים בידי בניו ובנותיו. ברשות ד"ר יצחק ענתבי.

[5] קשר משפחתי בן שמואל בן יהודה ענתבי במצרים החל מסתיו 1923 לבין האחים ג'אק יעקב וברוך ענתבי, בניו של ח' ישראל ענתבי מטבריה, כתב יד, אליהו בן שמואל ענתבי, טבריה 2006.

[6] ענתבי שמעון, הסבא המכיח נשאר במצרים, כתר, 1993. ירושלים.

[7] "זכונות עלומים- קטעי היסטוריה משפחתי ענתבי במצרים" כתב יד, דוד ענתבי יד באדר

תשס"ו - 17.3.06

[8] זכרונות לדמותה של סבתא אליגרה ז".ל. – לבנה ענתבי – דובינסקי, באזכרה לזכרה (בבתק ים
אצל לבנה בתאריך 5.1.06)

[9] קשר משפחתי בן שמואל בן יהודה ענתבי במצרים החל מסתיו 1923 לבין האחים ג'אק יעקב וברוך ענתבי, בניו של ח' ישראל ענתבי מטבריה, כתב יד, אליהו בן שמואל ענתבי, טבריה 2006.